

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILANAN SOSYAL YETKİNLİK PUANLARININ BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ¹

(INVESTIGATION OF PERCEIVED SOCIAL COMPETENCE SCORES OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN TERMS OF SOME VARIABLES)

Bünyamin ATEŞ²

ÖZET: Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarını bazı değişkenlere göre (algılanan anne-baba tutumu, cinsiyet, kardeş durumu, yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yer ve sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumu) incelemektir. Bu çalışmanın araştırma grubu 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Erzincan il merkezinde lise düzeyinde iki okulda eğitim ve öğretime devam eden 234 kız (%54.7), 194 erkek (%45.3) olmak üzere toplam 428 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Algılanan Sosyal Yetkinlik Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarının algılanan anne-baba tutumlarına, kardeş durumuna, yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yere ve sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı; cinsiyete göre ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: Algılanan sosyal yetkinlik, lise öğrencisi, sosyal-kültürel etkinlikler.

ABSTRACT: The aim of this study is to investigation of perceived social competence scores of high school students' in terms of some variables (perceived parents attitude, gender, sibling status, the place passage of major part of the living, and the attendance to social-cultural activities). The research group of the study is made up of total 428 students, 234 females(54.7%) and 194 males(45.3%) attending to high schools (two schools) in city centrum of Erzincan in the academic year 2015-2016. Perceived Social Competence Scale and Personal Information Form were used as data collection tools. Independent samples t test was used in the analysis of the data obtained. As a consequence of the study, perceived social competence scores of high school students' were found to be significantly different in terms of perceived parents attitudes, sibling status, the place passage of major part of the living, and the attendance to social-cultural activities; while they are not significantly different in terms of gender.

Keywords: Perceived social competence, high school student, social-cultural activities.

1. GİRİŞ

İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için diğer insanlara olan ihtiyacı insanlığın var olduğu andan itibaren devam etmektedir. İnsanoğlunun diğer insanlarla bir arada yaşama, kendisini bir topluluğa ait hissetme ihtiyacı onu toplumsal bir varlık haline getirmiştir. İnsanın bir toplumsal yapıda varlığını sürdürmesi için sosyal açıdan bazı yeterliliklere de sahip olması gerekmektedir. Özellikle 21. yy'da başta bilgi ve teknoloji alanındaki değişimler ve gelişmeler ister istemez sosyal yapıları, insanların yaşam biçimlerini, sosyal ilişkilerini vb. değiştirmiştir. Yaşamın hemen hemen her alanında görülen değişim ve gelişmeler sosyal açıdan etkili ve kaliteli bir şekilde yaşamını sürdürebilme çabası içinde olan bireyi üst düzeyde sosyal yeterliliklere sahip olmaya zorlamıştır. İnsanın bir yönü ile toplumsal diğer bir yönüyle de psikolojik yönüyle ilişkili bir kavram olarak ortaya çıkan sosyal yetkinlik kavramı geçmişten şimdiye kadar birçok

¹ Bu çalışma, 25. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde (21-24 Nisan 2016, Antalya) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Erzincan-Türkiye, bunyaminates81@gmail.com

araştırmacının dikkatini çekmiş ve araştırmacılar tarafından bu kavram tanımlanmaya çalışılmıştır.

Sarıçam, Akın, Akın & Çardak (2013), sosyal yetkinliği kişinin var olan sosyal-iletişim becerilerini kullanabilme potansiyeli olarak tanımlarken; Ferris, Perrewé & Douglas (2002), sosyal yetkinliği bireyin sosyal ilişkilerinde etkili olması olarak tanımlamışlardır. Ford (1982), ise sosyal yetkinliği olumlu yönde gelişimin bir sonucu olarak uygun yöntemlerin kullanılmasıyla sosyal bağlamda belirli sosyal hedeflerin gerçekleştirilmesi/elde edilebilmesi, belirli sosyal durumlarda karşılaşılan güçlüklerle baş edilebilmesi şeklinde tanımlamıştır. Gresham, Sugai & Horner (2001)'e göre ise sosyal yetkinlik kişinin belirli bir sosyal görevle ilgili sergilemiş olduğu performansı hakkındaki hüküm ve değerlendirmeleridir. Bireyin yaşamının değişik alanlarında önemli bir role sahip olan sosyal yetkinlik, diğer bireylerle başarılı etkileşimlerde bulunabilme yeterliliğidir (Giromini *et al.*, 2016).

Sosyal yeterlilik konusunda yapılan bu tanımlarla birlikte sosyal yetkinlik kavramı ile sosyal beceri kavramının aynı kavramlar olup olmadığı tartışılmaktadır. Bu konuda Bacanlı, (2012) sosyal yeterlilik kavramı ile sosyal beceri kavramının birlikte kullanıldığı ve aralarında net bir ayırımı yapılamadığı; bunun temelinde ise “sosyal becerisi olan kişinin sosyal açıdan da yeterlidir” düşüncesinin var olduğunu belirtir. Ona göre sosyal yeterlilik bir kişinin sosyal bir görevde performansının uygun olup olmadığının belli bir ölçüte ya da ölçüt grubuna göre değerlendirilmesinin bir sonucudur. Sosyal yeterliliğin sosyal becerinin değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonucunda kişinin gelecek davranışları hakkında ipuçları veren ve davranışlarda tutarlılığı varsayan bir kavram olarak ele alınmasının yerinde olabileceğini ifade eder. Yine aynı konuda Gresham, Sugai & Horner, (2001)'a göre ise sosyal beceri, kişinin belirli bir sosyal görevle ilgili olarak o göreve başlama, devam etme ve bitirme noktasındaki performansdır. Sosyal yetkinlik ise sosyal görevdeki performans hakkındaki yargı, hüküm ve değerlendirmeyi içerir. Bu değerlendirmeler, hükümler ise aile, öğretmen, akranlar gibi kişilerin değerlendirmesine göre, belli bir ölçüte göre, standart bir ölçme aracından alınan sonuçlardan hareketle yapılan kıyaslamalara göre, arkadaşlar tarafından kabule, arkadaşlar arasındaki popülerliğe, arkadaşlık ilişkilerini sürdürübilme gibi sosyal performans sonuçlarına göre yapılır.

Sosyal yetkinliğin kavramsal karşılığı üzerinde yapılan açıklamaların ötesinde Gedviliene, (2014) sosyal yetkinliğin, bireyin bağımsız ve yetkin bir birey olması için son derece önemli olduğunu söyler. Sosyal yetkinlik, güçlüklerle mücadele için, sosyal ilişkilerin korunması ve sürdürülmesi, etkili bir öğrenme, topluluk ve grup etkinliklerine aktif katılım için önemli ve gereklidir. Sosyal yetkinlik bireyin yaşam sürecinde kişisel bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Bireyin sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde önemli bir unsurdur (Shujja, Malik & Khan, 2015). Sosyal yetkinlik, kişinin kendisini kişilerarası etkileşimlerde daha fazla güvende hissetmesini, verimli olmasını ve böylece kişilerarası ilişkilerde kendisini yetkin olarak algılamasını, değerlendirmesini sağlar (Erözkan, 2013).

Sosyal yetkinlik, çok boyutlu bir yapıdır. Sosyal yetkinlik, birbiriyle etkileşim halinde olan sosyal, bilişsel, duyuşsal ve kişisel boyutlardan oluşur (Ferris, Perrewé & Douglas, 2002; Ford,1982; Lianos, 2015; Márquez, Martín & Brackett, 2006). Bu boyutlara ek olarak Ten Dam & Volman, (2007) ise sosyal yetkinliğin bilgi, beceri ve tutum olmak üzere üç boyuttan oluştuğunu ifade ederler. Ayrıca sosyal yetkinliğin başlıca bileşenleri arasında dinamizm, egemenlik, işbirliği, kibarlık, azim, atılganlık, güven, duygusal kontrol, dürtü kontrolü, açıklık, arkadaşlık, dostluk, kişilerarası iletişim becerileri, grup kabulü, bağlılık, ilgi, dışa dönüklük vb. sayılabilir (Lianos, 2015; Rose-Krasnor, 1997; Torres, Cardelle-Elawar, Mena, & Sanchez, 2003; Zsolnai, 2002).

Lise Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Yetkinlik Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Sosyal yetkinlik büyük ölçüde hem kendi hem de diğerlerinin bakış açısını içerir. Sosyal yetkinlik belirli durumlara, amaçlara, işlemlere, eylemlere bağlı organize bir yapıdır (Rose-Krasnor,1997). Bireyin sosyal yetkinliği üzerinde bireyin geçmiş deneyimleri ve bireyin sosyal çevresinden aldığı tepkiler etkilidir (Coleman, 2003). Sosyal yetkinlik standartları üzerinde değerlendirme, görev, ölçüt, yaş, cinsiyet, rol, statü, kültür vb. faktörler etkilidir (Ford, 1982; Rose-Krasnor,1997; Torres, Cardelle-Elawar, Mena, & Sanchez, 2003).

Bireyin sosyal ve kişilik gelişimi açısından önemli bir yere sahip olan sosyal yetkinlik bireyin ruhsal ve sosyal açılarından sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi için gerekli bir yeterliliklerdir. Yaşamın hemen hemen her aşamasında önemli olmakla beraber özellikle eğitim-öğretim kademesi açısından ergenlik yıllarını kapsayan lise dönemindeki öğrenciler için sosyal yetkinlik algısının daha da önem kazandığı düşünülmektedir. Ergen için aileden ziyade arkadaş çevresinin yani sosyal çevrenin önemli olduğu bilgisi bağlamında konu ele alındığında üst düzeyde sosyal yetkinlik algısının ergen açısından önemi daha iyi anlaşılabilir. Şöyle ki bir ergenin sosyal çevresi ile etkili ve kaliteli ilişkiler kurabilmesi ve sürdürebilmesi, sosyal çevrede bir yer edinebilmesi, kendisini sosyal çevrenin etkin bir üyesi olarak görebilmesi vb. için kendini sosyal açıdan yetkin olarak algılaması gerektiği düşünülmektedir. Aksi halde sosyal açıdan kendini yetkin olarak algılamayan bir ergenin sosyal ilişkilerde aktif olmasını düşünmek pek gerçekçi olmayabilir. Bu bakımdan lise döneminde yer alan ergenlerin sosyal, kişilik gelişimleri ve ruhsal açılarından daha sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmelerinde önemli bir yere sahip olduğu düşünülen sosyal yetkinlikle ilgili yapılan çalışmalar alan açısından yararlı olabilir. Ergenlerin sosyal yetkinlikleri üzerinde etkili olabilecek değişkenlerin belirlenmesine, bilinmesine yönelik yapılan çalışmaların onların sosyal yetkinlik düzeylerini yükseltmek adına yapılacak koruyucu ruh sağlığı çalışmaları başta olmak üzere alan için önemli ve yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar bağlamında bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarını bazı değişkenlere göre (algılanan anne-baba tutumu, cinsiyet, kardeş durumu, yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yer ve sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumu) incelemektir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Yapılan bu araştırma, lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarını bazı değişkenlere göre incelemeye yönelik ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır.

2.2. Araştırma Grubu

Bu çalışmanın araştırma grubu 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Erzincan il merkezinde lise düzeyinde iki okulda eğitim ve öğretime devam eden 234 kız (%54.7), 194 erkek (%45.3) olmak üzere toplam 428 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma grubunun yaş aralığı 14-18 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 15.75'dir.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Algılanan Sosyal Yetkinlik Ölçeği: Ölçek Anderson-Butcher, Iachini & Amorose, (2007) tarafından geliştirilmiş ve Sarıçam, Akın, Akın & Çardak, (2013) tarafından Türk kültürüne uyarlanmıştır. Algılanan Sosyal Yetkinlik Ölçeğinin yapı geçerliği için uygulanan doğrulayıcı faktör analizinde orijinal formula tutarlı olarak 6 maddeden oluştuğu ve maddelerin tek boyutta toplandığı görülmüştür ($\chi^2=7.34$, $sd=7$, $RMSEA=.010$, $CFI=1.00$, $RFI=0.99$, $IFI=1.00$, $AGFI=.98$, $GFI=.99$, $NFI=.99$ ve $SRMR=.018$). Ölçeğin faktör yükleri .57 ile .80 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ise .80 olarak

bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .52 ile .66 arasında sıralandığı bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında yapılan Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ölçeğin toplamı için 0.78 olarak belirlenmiştir.

3.2.2. Kişisel Bilgi Formu: Araştırma kapsamında araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin kişisel bilgilerini elde edebilmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Öğrencilerin anne-baba tutumlarının belirlenmesinde öğrenci görüşleri esas alınmıştır. Yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yerde nüfusu 10.000 ve altında olanları kırsal, 10.000'nin üstünde olanlar ise kentsel yerleşim alanı olarak kabul edilmiştir. Sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumunda ise okul içinde ve okul dışında düzenli olarak ayda en az bir etkinliğe katılma durumu esas alınmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları öğrencilere araştırmacı tarafından gruplar halinde uygulanmıştır. Veri toplama araçları gruplara uygulanmadan önce araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Her bir grupta uygulamalar yaklaşık olarak 30-35 dakika sürmüştür.

2.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen verilerin analizi için parametrik istatistiklerin mi yoksa nonparametrik istatistiklerin mi kullanılacağını belirlemek için verilerin normallik dağılımlarına (basıklık, çarpıklık değerleri, saçılım ve histogram grafiği) ve grupların varyanslarının eşitliğine (Levene F testi) bakılmıştır. Elde edilen verilerin normal dağılım gösterdiği ve grupların varyanslarının eşit olduğu bunun içinde verilerin parametrik istatistikler için uygun olduğu belirlenmiştir. Algılanan sosyal yetkinlikle ilgili ele alınan bağımsız değişkenlerin düzeylerine göre oluşturulan grupların bağımlı değişken puanlarının anlamlı olarak farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t testi kullanılmıştır. Veri analizleri SPSS programları aracılığı ile bilgisayar ortamında yapılmıştır. Gruplar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı yorumlanırken p değeri .05 olarak kabul edilmiştir (Büyüköztürk 2011; Can 2013).

3. BULGULAR

Lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarının algılanan anne-baba tutumlarına, cinsiyete, kardeş durumuna, yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yere ve sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşp-farklılaşmadığını belirlemek amacıyla ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t testi kullanılmış ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

Tablo 1. *Lise Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Yetkinlik Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklemeler İçin T Testi Sonuçları*

			N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Algılanan Tutumu	Anne	Demokratik Değil	140	16.33	5.37	426	-6.93	.000
		Demokratik	288	20.36	5.75			
Algılanan Tutumu	Baba	Demokratik Değil	218	17.28	5.47	426	-6.53	.000
		Demokratik	210	20.86	5.86			
Cinsiyet		Kız	234	18.58	5.93	426	-1.77	.076
		Erkek	194	19.60	5.90			
Kardeş Durumu		Kardeşi Yok	65	15.36	6.24	426	-5.61	.000
		Kardeşi Var	363	19.70	5.63			
Yaşamın Böl. Geç. Yer	Büyük	Kırsal	107	15.29	5.80	426	-8.08	.000
		Kent	321	20.29	5.44			
Sos-Kült Etk. Katılma		Katılmaz	134	15.77	5.22	426	-8.27	.000
		Katılır	294	20.53	5.64			

Lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarına ait ilişkisiz (bağımsız) örneklemeler için t testi sonuçlarına göre şu bulgular elde edilmiştir:

Anne tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ile ($\bar{X}=20.36$, $S=5.75$) anne tutumunu demokratik olarak algılamayan (otoriter, koruyucu, ilgisiz) öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X}=16.33$, $S=5.37$) arasında anne tutumunu demokratik olarak algılayan öğrenciler lehinde anlamlı düzeyde bir fark görülmüştür. [$t_{(426)}=-6.93, p<.05$]. Etki büyüklüğünü belirlemek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2=.101$)'dir. Bu durumda algılanan sosyal yetkinlik puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %10'nun algılanan anne tutumuna bağlı olduğu söylenebilir.

Ayrıca baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ile ($\bar{X}=20.86$, $S=5.86$) baba tutumunu demokratik olarak algılamayan (otoriter, koruyucu, ilgisiz) öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X}=17.28$, $S=5.47$) arasında baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrenciler lehinde anlamlı düzeyde bir fark görülmüştür. [$t_{(426)}=-6.53, p<.05$]. Etki büyüklüğünü belirlemek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2=.091$)'dir. Bu durumda algılanan sosyal yetkinlik puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %9'nun algılanan baba tutumuna bağlı olduğu söylenebilir.

Cinsiyet açısından ise kızların algılanan sosyal yetkinlik puanları ile ($\bar{X} = 18.58$, $S = 5.93$) erkeklerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X} = 19.60$, $S = 5.90$) arasında anlamlı düzeyde bir fark görülmemiştir [$t_{(426)} = -1.77$, $p > .05$].

Bu araştırmada, kardeşi olan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ile ($\bar{X} = 19.70$, $S = 5.63$) kardeşi olmayan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X} = 15.36$, $S = 6.24$) arasında kardeşi olanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur. [$t_{(426)} = -5.61$, $p < .05$]. Etki büyüklüğünü belirlemek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2 = .069$)'dur. Bu durumda algılanan sosyal yetkinlik puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık % 7'sinin kardeş durumuna bağlı olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada, yaşamının büyük bölümünü kentsel bir yerleşim alanında geçiren öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ile ($\bar{X} = 20.29$, $S = 5.44$) yaşamının büyük bölümünü kırsal bir yerleşim alanında geçiren öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X} = 15.29$, $S = 5.80$) arasında yaşamının büyük bölümünü kentsel bir yerleşim alanında geçiren öğrenciler lehinde anlamlı düzeyde bir fark görülmüştür. [$t_{(426)} = -8.08$, $p < .05$]. Etki büyüklüğünü belirlemek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2 = .133$)'dür. Bu durumda algılanan sosyal yetkinlik puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık % 13'nün yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yere bağlı olduğu söylenebilir.

Sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna göre elde edilen sonuçlar incelendiğinde, etkinliklere katılan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ile ($\bar{X} = 20.53$, $S = 5.64$) katılmayan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X} = 15.77$, $S = 5.22$) arasında sosyal-kültürel etkinliklere katılanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark görülmüştür. [$t_{(426)} = -8.27$, $p < .05$]. Etki büyüklüğünü belirlemek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2 = .138$)'dir. Bu durumda algılanan sosyal yetkinlik puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık % 14'nün sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna bağlı olduğu söylenebilir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu araştırma sonucunda, lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarının algılanan anne-baba tutumlarına, kardeş durumuna, yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yere ve sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı; cinsiyete göre ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur.

Yapılan araştırmada anne-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ile anne-baba tutumunu demokratik olarak algılamayan (otoriter, koruyucu, ilgisiz) öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları arasında anne-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrenciler lehinde anlamlı düzeyde bir fark tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle anne-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik düzeylerinin anne-baba tutumunu demokratik olarak algılamayan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik düzeylerinden daha yüksek olduğu söylenebilir. Alan yazında algılanan sosyal yetkinlik ile anne-baba tutumları arasında yapılan çalışmaların çok sınırlı oldu görülmüştür. Bu konuda Saltalı & Arslan, (2012) tarafından yapılan çalışmada demokratik anne-baba tutumları ile sosyal yetkinlik arasında pozitif bir ilişki belirlenmiştir. Buna ek olarak yapılan çalışmalarda sosyal yetkinlik ile aileden algılanan sosyal destek (Kaşık, 2009; Traş & Arslan, 2013) ve sağlıklı aile içi ilişkiler (Lin & Yawkey, 2014) arasında pozitif ilişkiler tespit edilmiştir. Hem yapılan bu çalışma sonucu hem de diğer çalışma sonuçları göstermiştir ki bireylerin algılanan sosyal yetkinlikleri üzerinde aile etkili bir faktördür.

Lise Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Yetkinlik Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Demokratik anne-baba tutumunun hakim olduğu aile ortamlarında aile içi ilişkiler saygı temelli yürütüldüğü için aile üyeleri duygu ve düşüncelerini herhangi bir baskı hissetmeden rahatça ifade edebilirler. Sağlıklı aile içi iletişimin egemen olduğu demokratik aile ortamlarının bireylerin sağlıklı sosyalleşmesini desteklediği düşünülmektedir. Demokratik aile yapıları destekleyici, cesaretlendirici niteliğe sahiptirler. Demokratik anne-baba tutumuyla büyüyen çocuklar aile içinde yeterlilikleri konusunda desteklendiği, cesaretlendirildiği, güven aşılandığı için bu çocukların aile dışı sosyal ilişkilerde de sosyal yetkinlik düzeylerinin yüksek olması beklenebilir. Çünkü her hangi bir baskıya maruz kalmayan ve desteklenen bireylerin kendi güç ve yeterliliklerinin farkında olması beklenir. Bu bağlamda demokratik aile ortamlarında büyüyen bir bireyin kendi yeterliliklerinin farkında olabileceği söylenebilir. Toplumsal ilişkilerde bireylerin ailelerinin birer temsilcileri olduğu düşünülmektedir. Birey ailesinin bir yansımasıdır. Birey nasıl bir aile yapısında büyümüş ise sosyal ilişkilerini bu temel doğrultusunda yürütür. Bu bakımdan da anne-babaların mevcut tutumlarını gözden geçirerek daha demokratik tutum takınmalarının öğrencilerin sosyal yetkinlik algıları açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Yapılan araştırmada cinsiyet açısından kızların algılanan sosyal yetkinlik puanları ile erkeklerin algılanan sosyal yetkinlik puanları arasında anlamlı düzeyde bir fark görülmemiştir. Buda algılanan sosyal yetkinlik düzeyleri bakımından kızlarla erkeklerin birbirlerine denk olduklarını göstermektedir. Alan yazın taramasında cinsiyet açısından kızların erkeklerden daha yüksek düzeyde sosyal yetkinlik algısına sahip olduğuna dair sonuçlara (Coleman, 2003; Yalçın, 2009) ve erkeklerin kızlardan daha yüksek düzeyde sosyal yetkinlik algısına sahip olduğuna dair sonuçlara (Koparan, Öztürk, Özkılıç & Şenışık, 2009; Torres, Cardelle-Elawar, Mena & Sanchez, 2003) rastlanmıştır. Yine alan yazında cinsiyete göre kızlarla erkeklerin sosyal yetkinlik algıları arasında anlamlı düzeyde bir farkın olmadığına dair sonuçlara da (Çelikkaleli, 2014; Karahan, Sardoğan, Özkamalı & Menteş, 2006; Lianos, 2015) rastlanmıştır. Yaşamın değişik alanlarında oluşan değişim ve gelişmelere bağlı olarak cinsiyete yapılan yüklemelerde de bir değişiklik olmuştur. Artık toplumda kızlar ve erkeklere atfedilen sosyal rol ve sorumluluklar, beklentiler birbirine benzer niteliktedir. Bunun sonucunda da hem kızlardan hem de erkeklerden topluma aktif katılım sağlamaları ve toplumun her kademesinde yer almaları beklenmektedir. Bunu ailede, eğitim sisteminde görmek mümkündür. Cinsiyet bağlamında erkek ve kızlara yönelik algılardaki, düşüncelerdeki bu değişim gerek kızların gerekse erkeklerin algılanan sosyal yetkinlik düzeyleri bakımından bir birine yakın olmalarını sağladığı düşünülmektedir.

Bu araştırmada, kardeşi olan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ile kardeşi olmayan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları arasında kardeşi olanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur. Kardeşi olan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanlarının olmayanlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Konuyla ilgili alan yazın taramasında algılanan sosyal yetkinliğin farklı değişkenlerle incelendiği görülmüştür (Boling, Barry, Kotchick & Lowry, 2011; Connolly, 1989; Márquez, Martín & Brackett, 2006; Zhang *et al.*, 2014). Ancak kardeşin olup-olmaması durumuna göre algılanan sosyal yetkinliğin incelendiği her hangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Toplumun küçük bir temsilcisi olan aile sosyalleşmenin de başlangıç noktasıdır. Bireylerin sosyalleşmelerinde anne-babaya ek olarak kardeş varlığının da önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Aile sosyal normların, geleneklerin öğrenildiği bir yapı olduğu gibi sosyal yeterlilik ve becerilerin de sınındığı, desteklendiği bir yapı olarak görülebilir. Bu bağlamda anne-babanın yanı sıra kardeşlerinde üst düzeyde sosyal yetkinlik algısına sahip olmada destekleyici birer unsur olabildiği düşünülmektedir. Bu çalışma sonucu da bu düşünceleri destekler niteliktedir.

Bu çalışmada, yaşamının büyük bölümünü kentsel bir yerleşim alanında geçiren öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ile yaşamının büyük bölümünü kırsal bir yerleşim alanında geçiren öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları arasında yaşamının

büyük bölümünü kentte geçiren öğrenciler lehinde anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur. Alan yazın taramasında algılanan sosyal yetkinlik ile yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yer değişkenlerinin birlikte incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yaşamlarının büyük bölümünü kentsel bir yerleşim alanında geçiren öğrencilerin daha farklı, karmaşık ve yoğun sosyal yapılara, ağlara ve durumlara maruz kalmaları onlara sosyal yeterlilik ve becerilerini daha fazla sınama imkanı verebilir. Kentsel yaşam alanında farklı ve yoğun sosyal durumlar, bireyin bireysel rol ve sorumluluklarını üstlenme zorunluluğu, karşılaşılan sosyal durum ve problemlerle bireysel olarak başa çıkma durumu düşünüldüğünde kentsel yaşamda bireylerin daha üst düzeyde sosyal yeterlilik ve becerilere ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Bu durumda yaşamının büyük bölümünü kentte geçiren öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik düzeylerinin daha yüksek düzeyde olmasını sağlayabilir. Yaşamının büyük bölümünü kırsal bir yerleşim alanında geçiren öğrencilerin genellikle bilinen bir sosyal çevrede ilişkilerini sürdürmeleri, belli sosyal durumlarla karşılaşmaları, bu durumlarla başa çıkmada belli sosyal ağlardan destek almaları, buna bağlı olarak bireysel rol ve sorumluluklarının net olmaması bazen bu öğrencilerin kendi sosyal yetkinlik algılarını olumsuz etkileyebilir. Bu öğrencilerin bilindik bir sosyal çevre dışında karşılaşılan sosyal durumlarla başa çıkabileceklerine dair algı ve inançları yani sosyal yetkinlik algıları düşük olabilir. Kırsal yerleşim alanlarında öğrencilerin sınırlı sayıda sosyal durumlarla karşılaşmaları ve buna bağlı olarak kendi sosyal beceri ve yeterliliklerini sınama imkanlarındaki sınırlılıklar öğrencilerin sosyal yetkinlik algılarını olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna göre elde edilen sonuçlara göre sosyal-kültürel etkinliklere katılan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ile katılmayan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları arasında sosyal-kültürel etkinliklere katılanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur. Yani sosyal-kültürel etkinliklere katılan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanlarının katılmayanlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Konuyla ilgili alın yazın taramasında algılanan sosyal yetkinlik değişkeninin farklı değişkenlerle ele alındığı görülmüş olup (Boling, Barry, Kotchick & Lowry, 2011; Connolly, 1989; Sumi, 2011; Torres, Cardelle-Elawar, Mena & Sanchez, 2003) sosyal-kültürel etkinliklere katılıp-katılmama değişkenine göre ele alınan her hangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sosyal bir varlık olan insanın sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesine katkı sunan faktörlerden birinin de sosyal-kültürel etkinlikler olduğu düşünülmektedir. Sosyal kültürel etkinlikler aracılığıyla öğrenciler sosyal becerilerini ve yeterliliklerini değerlendirme imkanı bulabilirler. Bu bağlamda da sosyal yetkinlik algılarıyla ilgi çıkarımlarda bulunarak bu yönlerini geliştirme çabası içinde olabilirler. Sosyal-kültürel etkinliklerin öğrencilerin kişilerarası ilişkileri ve iletişimleri başta olmak üzere sosyalleşmeleri, sosyal gelişimleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda da öğrencilerin sosyalleşme, sosyal gelişimleri üzerinde sosyal-kültürel etkinliklerin pozitif bir etkiye sahip olduğu ve sosyal-kültürel etkinliklere katılmanın öğrencilerin sosyal yetkinlik algılarını olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlarda bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Bu araştırma bağlamında aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

-Bu çalışma Erzincan il merkezinde eğitim-öğretime devam eden lise öğrencileri ile sınırlıdır. Bu yüzden elde edilen sonuçlar ancak benzer gruplara genellenebilir.

-Benzer bir çalışmada algılanan sosyal yetkinlikle ilgili farklı değişkenler incelenebilir.

-Benzer bir çalışma farklı araştırma grupları ile yürütülebilir.

-Bu araştırma sonucunda, lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarının algılanan anne-baba tutumlarına, kardeş durumuna, yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yere ve sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur.

Lise Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Yetkinlik Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Bu bağlamda gerekli koruyucu ve iyileştirici ruh sağlığı çalışmalarına yer verilebilir. Bu çalışmalar algılanan sosyal yetkinlik bağlamında anne-babaların tutumlarını gözden geçirmeye, farkındalık oluşturmaya yönelik, kardeş yokluğunun, yaşamın büyük bölümünü kırsal yaşam alanında geçirmenin ve sosyal-kültürel etkinliklere katılmamanın dezavantajlarının etkisini ortadan kaldırmaya ya da azaltmaya yönelik olabilir.

KAYNAKÇA

- Bacanlı, H. (2012). *Sosyal beceri eğitimi. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.*
- Boling, M. W., Barry, C. M., Kotchick, B. A., & Lowry, J. (2011). *Relations among early adolescents'parent-adolescent attachment, perceived social competence, and friendship quality. Psychological Reports, 109(6), 819-841.*
- Büyükoztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.*
- Can, A. (2013). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.*
- Coleman, P. K. (2003). *Perceptions of parent-child attachment, social self-efficacy, and peer relationships in middle childhood. Infant and Child Development, 12,351-368.*
- Connolly, J. (1989). *Social self-efficacy in adolescence: Relations with self-concept, social adjustment, and mental health. Canadian Journal of Behavioural Science, 21(3), 258-269.*
- Çelikkaleli, Ö. (2014). *Ergenlerde bilişsel esneklik ile akademik, sosyal ve duygusal yetkinlik inançları arasındaki ilişki. Eğitim ve Bilim, 39(176), 347-354.*
- Erözkan, A. (2013). *İletişim becerileri ve kişilerarası problem çözme becerilerinin sosyal yetkinliğe etkisi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.13(2), 731-745.*
- Ferris, G. R., Perrewé, P. L., & Douglas, C. (2002). *Social effectiveness in organizations: Construct validity and research directions. Journal of Leadership & Organizational Studies, 9(1), 49-63.*
- Ford, M. E. (1982). *Social cognition and social competence in adolescence. Developmental Psychology, 18(3), 323-340.*
- Gedvilienė, G. (2014). *The case of Lithuania and Belgium: Teachers and students' social competence. European Scientific Journal. 10(13),181-294.*
- Giromini, L., de Campora, G., Brusadelli, E., D'Onofrio, E., Zennaro, A., Zavattini, G. C., & Lang, M. (2016). *Validity and reliability of the interpersonal competence questionnaire: Empirical evidence from an Italian study. Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 38,113-123.*
- Gresham, F. M., Sugai, G., & Horner, R. H. (2001). *Interpreting outcomes of social skills training for students with high-incidence disabilities. Exceptional Children, 67(3), 331-344.*
- Karahan, T. F., Sardoğan, M. E., Özkamalı, E., & Menteş, Ö. (2006). *Lise öğrencilerinde sosyal yetkinlik beklentisi ve otomatik düşüncelerin, yaşanan sosyal birim ve cinsiyet açısından incelenmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(26), 35-45.*
- Kaşık, D. Z. (2009). *Ergenlerde karar verme stilleri ve algılanan sosyal destek düzeylerinin sosyal yetkinlik beklentisi ve bazı değişkenler açısından incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.*
- Koparan, Ş., Öztürk, F., Özkılıç, R., & Şenışık, Y. (2009). *An investigation of social self-efficacy expectations and assertiveness in multi-program high school students. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 1(1), 623-629.*
- Lianos, P. G. (2015). *Parenting and social competence in school: The role of preadolescents' personality traits. Journal of Adolescence, 41,109-120.*
- Lin, Y. C., & Yawkey, T. (2014). *Parents' play beliefs and the relationship to children's social competence. Education, 135(1), 107-114.*
- Márquez, P. G. O., Martín, R. P., & Brackett, M. A. (2006). *Relating emotional intelligence to social competence and academic achievement in high school students. Psicothema, 18,118-123.*

Rose-Krasnor, L. (1997). *The nature of social competence: A theoretical review. Social Development, 6(1), 111-135.*

Saltalı, N. D., & Arslan, E. (2012). *Parent's attitudes as a predictor of preschoolers' social competence and introverted behavior. Elementary Education Online, 11(3), 729-737.*

Sarıçam, H., Akın, A., Akın, Ü., & Çardak, M. (2013). *Algılanan sosyal yetkinlik ölçeğinin türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. The Journal of Academic Social Science Studies.6(3), 591-600.*

Shujja, S., Malik, F., & Khan, N. (2015). *Social competence scale for adolescents (SCSA): Development and validation within cultural perspective. Journal of Behavioural Sciences, 25(1), 59-77.*

Sumi, K. (2011). *Relations of social problem solving with interpersonal competence in Japanese students. Psychological Reports, 109(3), 976-982.*

Ten Dam, G., & Volman, M. (2007). *Educating for adulthood or for citizenship: Social competence as an educational goal. European Journal of Education,42(2), 281-298.*

Torres, M. V. T., Cardelle-Elawar, M., Mena, M. J. B., & Sanchez, A. M. M. (2003). *Social background, gender and self-reported social competence in 11-and 12-year-old Andalusian children. Electronic Journal of Research in Educational Psychology, 1(2), 38-56.*

Traş, Z., & Arslan, E. (2013). *Ergenlerde sosyal yetkinliğin, algılanan sosyal destek açısından incelenmesi. İlköğretim Online, 12(4), 1133-1140.*

Yalçın, D. A. (2009). *Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği'nin psikometrik değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*

Zhang, F., You, Z., Fan, C., Gao, C., Cohen, R., Hsueh, Y., & Zhou, Z. (2014). *Friendship quality, social preference, proximity prestige, and self-perceived social competence: Interactive influences on children's loneliness. Journal of School Psychology, 52(5), 511-526.*

Zsolnai, A. (2002). *Relationship between children's social competence, learning motivation and school achievement. Educational Psychology, 22(3), 317-329.*